

Jankó Krisztina

Egy kistérség oktatási anomáliái

Euroharmonizált mechanizmusok a hátrányos helyzet leküzdésében

A társadalmi egyenlőség-egyenlőtlenség kérdése a leggyakrabban vitatott témák egyike társadalmunkban. A felfokozott érdeklődés mögött gyakran valóságos társadalmi problémák rejlenek. Az esélyegyenlőtlenség sokszor nem egyedül jelenik meg, hanem sokféle (anyagi, regionális, kulturális, nemek szerinti stb.) egyenlőtlenség hatásainak megnyilvánulásaként.

Iskolarendszerünk társadalmi funkcionálásának egyik legnagyobb mai feszültsége, hogy a lehetségesnél és elvárhatónál jóval kevesebb segítséget tud nyújtani azoknak, akiknél a képességek fejlődését, az iskola által közvetített ismeretek és értékek elsajátítását halmozott hátrányok nehezítik. A leginkább hátrányos helyzetű gyermekek mintegy 12%-a túlkorosként sem tudja elvégezni az általános iskolát, vagy befejezni se, nem tesz szert azokra a minimális ismeretekre, készségekre, amelyek a társadalomban ma már nélkülözhetetlenek. A gondot az okozza, hogy 10 évig tartó iskolázás sem juttatja őket az ismeretek és készségek birtokába, mellyel a középfokú oktatásba bekerülhetnének.

Ezért iskolarendszerünk történelmi funkcióváltásának teljes kibontakoztatására, a pedagógiai munka tartalmának metodikájának átépítése jórészt még előttünk áll. Ma még a szociális körülmények és hátrányok azonban egyenes vonalúan érvényesülnek a képességek fejlődésében. Ez a probléma nemcsak a társadalmi viszonyokban keresendő, hanem szervesen összefügg az iskolarendszer egészének szerkezeti és tartalmi fogyatékoságaival, a pedagógiai tevékenység szociális érzékenységének, tudatosságának és módszerbeli kultúrájának fejletlenségével.

Az egyenlőtlenségek határainak enyhítését a pedagógiai folyamat szerves elemévé kell tenni, s a hátránnyal induló gyermekek felzárkóztatását nyilvános megkülönböztetés nélkül kell végezni. A fő pedagógiai feladat mindenekelőtt a szegénység egész beállítódásának, orientációinak céltudatos befolyásolása, pozitív formálása, a pedagógiai eszközök és módszerek erőteljes gyarapítása.¹

Külön figyelmet érdemel napjainkban a falusi kisiskolák helyzete, mert fenntartásának fajlagos költsége feltehetően magasabb a nagyobb iskolákénál. Nem készültek számítások arra, hogy viszonyulnak ezek a költségek a tanulók központi iskolába szállítás költségeihez. De vizsgálni kell ezt a kérdést más nézőpontból is, a kis gyermek és a társadalom egésze szempontjából. Erre mutat rá Sayer (1988), a falusi kisiskolák bezárása az oda és visszautaztatással jelentősen növeli a gyermek "iskolai idejét", emelkedik a balesetveszély. Nagyobb lesz a társadalmi különbség azon gyerekek között, akiknek családja a gyerek iskolába szállítását önállóan meg tudja oldani, és akik a tömegközlekedésre szorulnak. A helyi kisiskolák fontos tényezői a falusi térségek fejlődésének, a kulturális elsvárosodás megakadályozásának, a közösség összetartásának.

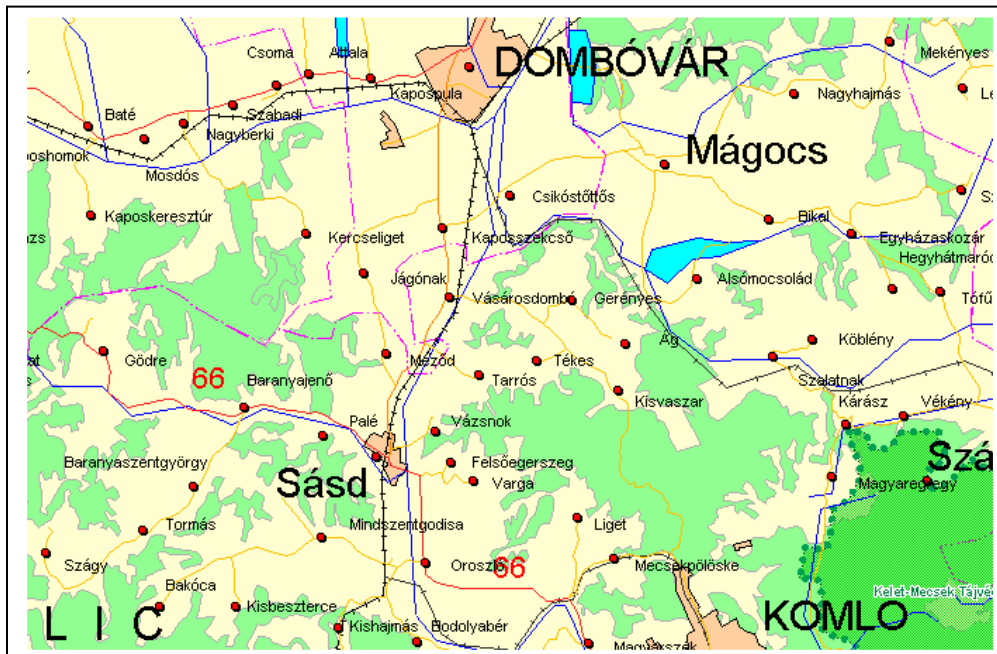
Iskolakörzetesítések helyett vissza kellene térni a két évtizede kidolgozott szellemi központok (Kozma 1994) gondolatához, azt kellene keresni, milyen lokális funkciókkal bővíthet a kisiskola, hogy még több szállal kapcsolódjék a helyi társadalmakhoz, a *Sásdi Kistérség (1. sz. ábra)* oktatás-kutatásának is ez lehet az egyik alapkérdése.

A sásdi kistérség

¹ Gázó Ferenc: Az esélyegyenlőtlenségek és az iskolarendszer. In: Meleg Csilla: Iskola és társadalom. Dialóg Campus Kiadó, Bp.-Pécs. 2003.

1. ábra

A Sásdi kistérség (Ág, Alsómocsolád, Bakóca, Baranyajenő, Baranyaszentgyörgy, Bikal, Felsőegerszeg, Gerényes, Gödre, Kisbeszterce, Kishajmás, Kisvaszar, Mágocs, Mekényes, Meződ, Mindszentgodisa, Nagyhajmás, Oroszló, Palé, Sásd, Szágy, Tarrós, Tékes, Tormás, Vásárosdombó, Varga, Vázsnok)

Forrás: Országos Térinformatikai Adatbázis 2003.

A rendszerváltást követő időszak egyik fontos fejleménye Magyarországon, hogy mindenekelőtt a középfokú oktatás, valamint a felsőfokú képzés expanziójának eredményeként emelkedik a népesség általános képzettségi szintje. A Sásdi Kistérségben is érzékelhető tendenciáról van szó, hiszen 1990-hez képest minden oktatási szinten javultak a képzettségi mutatók. E kétségtelenül kedvező fejlemény ellenére azonban romlott a kistérség relatív pozíciója, vagyis a javulás mértéke elmaradt mind a megyei, mind az országos szinthez képest.

1990-ben a 14 évesnél idősebb népességen belül a legalább befejezett általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya a kistérségben 68,7% volt, ekkor a megyei érték 76,5%, az országos átlag 74,1%. 2001-ben a megfelelő korú népesség 71,2 százaléka fejezte be a nyolc osztályt, ám ekkor a megyei átlag 91,1%, az országos pedig 90%, a kistérség elmaradása az átlagoktól a tíz évvel korábbi 6-8 százalékponttól 20 százalékpontra nőtt. A 14 évesnél idősebb népességen belül a legalább középfokú iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 1990- ben 14,3%, a megyei érték 24,7%, az országos 23,1%. 2001-ben a megfelelő arányok a kistérségben 19,5%, a megyében 34,1%, míg országosan 36,9%, az induló 10 százalékpontos elmaradás közel kétszeresére nőtt, 20 százalékponttal emelkedett. Ami pedig a felsőfokú végzettségük arányát illeti a 14 éven felül népességen belül, 1990-ben a *Sásdi Kistérségben* mindössze 3,6% volt a diplomások aránya, szemben a Baranya megyei 7, és az

országos 6,3 százalékkal. Az ezredfordulóra e tekintetben is javulás ment végbe, ha az előzőekhez képest kisebb mértékű is. Ekkor a kistérségben 4% a diplomások aránya, a fele sem a megyei 9,3 százalékos és az országos 10,6 százalékos átlagos értéknek. A pozícióromlás e vonatkozásban is szembetűnő, hiszen a lemaradás 3-3,5 százalékról 5-7 százalékra nőtt.²

Ha a térségi átlagok mögött meghúzódó mikro-térségi és települési adatokat szemügyre vesszük, egy meglehetősen *állandó*, a tíz év alatt sem módosuló „*sorrendet*” és egy *polarizált szerkezetet* láthatunk, amellett, hogy mindegyik mikro-térségre igaz, hogy 1990 és 2001 között javultak mutatói. A következőkben a 2001-es adatokat mutatom be.³

Mikro-térségi szinten a *legkedvezőbb képzettségi mutatókkal a sásdi rendelkezik*, ami a mikro- és egyben kistérségi központnak, illetve az ott megtalálható közintézményeknek, közszolgáltatásoknak, funkcióknak köszönhető. Úgy a befejezett általános iskolai végzettséggel rendelkezők (86%), mint a középfokú iskolát végzettek (26,2%) és a diplomások (5,7%) tekintetében érvényesül ez az „elsőbbiség”. A kistérségben egyértelmű *Sásd* meghatározó szerepe, a Baranyai-hegyhát települései között a legképzettebb népességgel jellemezhető, az általános iskolai tanulmányaikat lezárt (87,6%), középfokú képzettségű (30,5%) és diplomás (6,9%) emberek aránya itt a legmagasabb. Ez a képzettségi színvonal jelzi a gazdasági szervezetek, valamint az itt működő, elsősorban oktatási intézmények súlyát – *Sásdon* találjuk a kistérség legnagyobb általános iskoláját és egyetlen középiskoláját –, ám a város értelmiséget vonzó hatását is, hisz a térség nem egy közintézményének kvalifikált munkatársa – iskolaigazgatók, pedagógusok, szociális szakemberek – itt él, ide költözött az elmúlt évtizedek során a környező falvakból. Az alapoktatás vonatkozásában a mikro-térség egyéb települései nem maradnak el számottevően a központtól – *Felsőegerszeg* és *Varga* (egyaránt 76%) kivételével, s ez a tény feltehetően e falvak törpefalusi karakterének és a számottevő roma népességnek köszönhető. A befejezett középiskolai tanulmányokkal rendelkezők aránya viszont legfeljebb a sásdi érték harmadát éri el a legjobb helyzetű falvakban (*Oroszló* (14,5%), *Meződ* (13%), *Váznok* (11,7%) és *Felsőegerszeg* (10,1%), a két törpefaluban, *Palén* (6,4%) és *Vargán* (2,8%) viszont nagyon alacsony (ami alig néhány középiskolát végzett embert jelent). A diplomás helyi lakosok arányát tekintve egyedül *Meződön* (4,8%) és *Oroszlón* (1,4%) beszélhetünk egyáltalán bármilyen jelenlétről, másutt legfeljebb egy (*Felsőegerszeg*) illetve egy felsőfokú végzettségű ember sem (*Palé, Varga*) él.

Ha a *Sásdi mikro-térség* elsőbbiségét egyértelműen a központi szerepkörű városának köszönheti, akkor a *MágoCSI mikro-térség* kedvező pozíciója *Bikalnak* és *MágoCSinak*. A két község, mintegy fej-fej mellett az egész kistérségben *Sásd* után következik képzettségi mutatóikat illetően. A befejezett általános iskolával rendelkezők aránya *Bikalon* 86, *MágoCSon* 82%, a középiskolai végzettségűek aránya mindkét településen 23%, mikro-térség központjában valamivel kevesebb, 4,9% a diplomások aránya, mint *Bikalon*, itt 5,3%. Ha az adatok mögött meghúzódó okokat keressük, egyrészt a két településen működő közintézmények, gazdasági szervezetek, óvodák, általános iskolák, a *mágoCSI* szociális otthon, az igazgatási, egészségügyi és szociális szolgáltatások kedvező hatását említhetjük, hisz ezek igénylik a kvalifikált munkatársakat, míg a volt Bikali Állami Gazdaságnak köszönhetően a felső- és középfokú végzettségű agrárszakemberek telepedtek meg/maradtak helyben az elmúlt évtizedekben. Másrészt a viszonylag széleskörű gazdasági, szolgáltatási funkciók mellett, s attól talán nem függetlenül, demográfiai, társadalomszerkezeti tényezők meghatározó szerepéről is beszélhetünk. E két településen ugyanis, az évtizedek óta tartó

² Baranya Megyei Statisztikai Évkönyv 1990. KSH Baranya Megyei Igazgatósága, Pécs, 1991. Népszámlálás 1990. KSH, Budapest, 1990.

³ Baranya Megyei Statisztikai Évkönyve 2001. KSH Baranya Megyei Igazgatósága, Pécs, 2002. Népszámlálás 2001. KSH, Budapest, 2001.

népességsökkenés ellenére, nem következett be az a fajta demográfiai, társadalmi erózió, mint a törpe- és aprófalvak többségében, nem telepedett be számottevő roma népesség, a helyi közösségek viszonylag rétegzettek, épek maradtak. Talán akkor sem tévedünk, ha úgy gondoljuk, hogy *Bikalon*, ahol a német kisebbséghez tartozó közösség a helyi lakosság közel negyedét alkotja, az e kisebbségre jellemző mobilitási stratégiák, a gyermekek taníttatásának értéke is hozzájárult a kedvező képzettségi szint kialakulásához.

A *Mágocsi mikro-térségben* is érvényesül az a tendencia, hogy az általános iskolai végzettség tekintetében csupán néhány százaléknyi a különbség a központi szerepkörű települések és az aprófalvak között, míg a középfokú és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya már jóval inkább különbözik a települések nagysága és szerepköre szerint. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy ebben a mikro-térségben nem találkozhatunk olyan mértékű polarizáltsággal, mint a *sásdi* és, mint látni fogjuk, a többi mikro-térségben. Igaz ugyan, hogy a középiskolát befejezettek aránya az aprófalvakban valamivel kevesebb, mint a fele a *bikali* és *mágocsi* értékeknek, viszont egyöntetűen 10-11%. A helyben lakó diplomások számát és arányát tekintve többszörös a különbség, mondhatni szakadék húzódik a központok és a falvak között, *Alsómocsoládon* 1,5%, *Nagyhajmáson* 1,8% (ez mindösszesen 5-5 embert jelent), míg *Mekényesen* az egy szem diplomás nem elég az egy százalék eléréséhez. (A százalékos értékek mögött meghúzódó, és a települések lélekszámával összefüggő léptékek óriási különbségét, a polarizáltságot talán érzékelteti, hogy *Mágocson* 114, *Bikalon* 41 diplomás ember él, *Sásdon*, a kistérség központjában pedig 216. E három település adja a kistérség összes értelmiségének 70 százalékát.)

A *Gödrei* és a *Mindszentgodisai mikro-térség* alkotja a „középmezőnyt”, utóbbi valamivel kedvezőbb értékeket mutat. Az általános iskolát a *Mindszentgodisai mikro-térségben* a 14 éven felüli népesség 79, a *gödreiben* 78 százaléka fejezte be, a középiskolai végzettséggel rendelkezők aránya a *Mindszentgodisai mikro-térségben* (14,7%) valamivel magasabb, mint a *gödreiben* (12%), e különbség éppen úgy nem nevezhető számottevőnek, mint a felsőfokú végzettségük tekintetében mutatkozó, ami 3,1% a *Mindszentgodisai* és 2,3% a *Gödrei mikro-térségben*. Megint csak egyértelmű, hogy az óvodával, általános iskolával, körjegyzőséggel rendelkező mikro-térségi központok képzettségi szintje alakítja meghatározóan az átlagokat, amelyek mellett – az általános iskolai végzettség kivételével – az apró- és törpefalvak elmaradnak, s itt már jelentős mértékben. Az egyetlen kivétel ez alól *Bakóca*, ahol a hajdani gyermekotthon közép- és felsőfokú végzettségű, kvalifikált munkatársai közül néhányan továbbra is a községben élnek, így érthető, hogy mutatói – 18,3 illetve 5,3% – jobbak, mint *Mindszentgodisáé*. Ugyanakkor a helyi értelmiség hiányára illetve gyengeségére, és a javarészt *Sásdról* bejárók jelentős számára utal közvetve az a tény, hogy pl. a körjegyzőségi székhely *Baranyajenőn*, noha óvodát és iskolát is fenntart, a 2 százalékot sem éri el a helyben lakó diplomások aránya. A törpe- és aprófalvakban alig akad ember, aki középiskolát végzett vagy diplomával rendelkezik, e sorba tartozik *Szágy* (4,4 illetve 0,6%), *Baranyaszentgyörgy* (5,2 illetve 0,6%), *Kishajmás* (5,8 és 1,7%) valamint *Kisbeszterce* (2,5 és 1,3%).

A legrosszabb képzettségi mutatókkal a *Vásárosdombói mikro-térségben* találkozhatunk, legalábbis az alapfokú iskola tekintetében. Befejezett általános iskolával ugyanis a térségben élő, 14 évesnél idősebb népesség 71,2 százaléka rendelkezik, amit tíz százalékos elmaradást jelent a kistérségi átlaghoz képest. A közép- és felsőfokú végzettségűeket illetően nem ilyen katasztrofális a leszakadás mértéke, ezek a mutatók lényegében azonosak a gödrei mikro-térségével; a valamilyen középiskolai végzettséggel rendelkezők aránya itt is 12%, a diplomásoké is 2,4% (az egytized százalékpontos előnyt nem tekintjük perdöntőnek).

Ebben a mikro-térségben a központi településen is csak az átlagos értéket éri el azok aránya, akik befejezték általános iskolai tanulmányaikat, ennél is rosszabb a helyzet azonban a romák lakta és erőteljesen szegregált településeken, *Kisvaszáron* (69,2%), *Gerényesen*

(64,7%) valamint Ágon (64,3%). Ezek az adatok nem csupán arra hívják fel a figyelmet, hogy a szóban forgó településen – ha 1990-hez képest a mikro-térség egésze és a falvak mindegyike 15 százalékos körüli javulást tud is felmutatni – a képzetlen idősebb romák nagy számban vannak jelen, hanem arra a veszélyre is, hogy a képzetlenség illetve az alacsony iskolai végzettségi szint leküzdéséhez a fiatalabb generációknak sincs elég muníciója. Ez viszont a képzetlenség-munkanélküliség-szegénység újratermelődését és így a roma közösség, a település végleges kirekesztődésének sötét forgatókönyvét valószínűsíti. Nem véletlen, hogy a legtöbben azon a törpefalvak sorába tartozó *Tarróson* fejezték be a nyolc általános iskolát (86,3%), ahol a mikro-térségben egyedülálló módon, mindössze 3,5 % a romák aránya, és *Vásárosdombó* (16,7%) után itt a legmagasabb a középiskolai tanulmányaikat sikerrel lezárt emberek aránya is (11,8%). Az aprófalvakban ez az érték 7% körül mozog, Ágon azonban mindössze 1,3%. Mikro-térségi szinten számottevő, helyben lakó értelmiséggel *Vásárosdombó* (3,9%) rendelkezik, Ágon és *Tékesen* viszont egy felsőfokú végzettségű ember sem lakik.

A képzettségi mutatók javulása ellenére az elmúlt évtizedben mélyült a *Sásdi Kistérség* leszakadása a megyei és országos fejlődési pályáktól. Ez a tény, valamint a kistérségen belül a települések és mikro-térségek szintjén jelentkező különbségek részben nyilvánvalóan az induló, igen hátrányos starthelyzettel magyarázhatók. A hosszú évtizedek szelekciós folyamatai, a falvak sorának funkcióvesztése, a tehetősebb, mobilabb, képzetesebb csoportok folyamatos elvándorlása, a falvak társadalmának elöregedése és polarizációja, az egyre nagyobb teret nyerő roma népesség (különösen a nők) nagyobbik részének alacsony képzettségi színvonala egyaránt érthetővé teszik e hátrányokat, amelyek, ha a települések nagyságától és szerepkörétől függően eltérő mértékben is, de a kistérség egészét jellemezték. A Baranyai-hegyhát nem győzte az elmúlt évtizedben az iramot, ami az induló hátrány mellett végső soron a térségre szakadó újabb válságnak, a gazdasági szerkezet összeroppanásának, a megélhetési lehetőségek összezsugorodásának, a tartós és mély munkanélküliségnek, a leépülés és elszegényedés spiráljának következménye.

Az aprófalvak, kistelepülések töretlen népességcsökkenése, az intézmények körzetesítése óvodák és kisiskolák megszűnését eredményezte a *Sásdi Kistérségben* is, e folyamat eredményeként alakult ki a jelenlegi alacsony oktatási intézményszerkezet. A tizenkét óvoda fele, a hét általános iskolából öt *körjegyzőségi székhelyeken működik*, az intézmények fenntartói pedig jellemzően az önkormányzatok által a kilencvenes években létrehozott társulások. A gyerekek számának folyamatos apadása valamint az intézmények racionális, költségtakarékos üzemeltetésének igénye már eddig is az intézmények összevonása felé terelte az önkormányzatokat; az *intézményfenntartó társulások* létrehozása mellett e sorba tartozik, hogy a zeneiskolákat és óvodákat néhány településen gazdálkodás tekintetében az általános iskolához rendelték (*Mindszentgodisa, Vásárosdombó*), illetve, hogy az oktatási intézmények mellett a könyvtárat is integráló Általános Művelődési Központot hoztak létre (*Bikal-Egyházaskozár, Mágocs*). Arra is van már példa, hogy két település megosztódik az alsó- illetve felső tagozaton (*Bikal-Egyházaskozár*). Úgy tűnik, hogy az *alacsony oktatási intézmények összevonásának folyamata nem ért nyugvópontra*. A gyermekek tartósan alacsony illetve csökkenő száma miatt a 2004/2005-ös tanévtől megszűnik a *bakócai* óvoda, a gyerekek a *felsőmindszenti* óvodába járnak majd, felmerült továbbá a két *mindszentgodisai* (felsőmindszenti és godisai) óvoda összevonásának gondolata, a kapacitások alacsony kihasználtsága, és a fenntartási költségek aránytalansága készítette arra a fenntartókat, hogy a *gödrei* és a *baranyajenői* általános iskolák esetleges összevonásán gondolkodjanak. Még ha a megoldás nem is e két intézmény egyesítése lesz – a *baranyajenői* iskola fenntartói nem támogatják igazán ezt a lehetőséget, és a szülők pedig, az iskola jelzése szerint, inkább a *sásdi* iskolát részesítenék előnyben –, a jelenlegi helyzet az

intézményszerkezet és a *fenntartói társulások*⁴ átalakulását vetíti előre. Az oktatási intézmények fenntartásával és rendszeres forráshiánnyal küszködő önkormányzatok helyzetét természetesen súlyosbítják a finanszírozás anomáliái, így pl. a normatív támogatás elmaradása a kötelező közalkalmazotti béremelés mögött, az oktatási intézményeket és a fenntartó önkormányzatokat alapvetően mégis a csökkenő gyermekszám, a kihasználatlan kapacitások kényszerítik a nem oly távoli jövőben racionális és költséghatékony, és természetesen konfliktusokkal kísért megoldások (intézmény-összevonás, létszámcsökkentés, utazó pedagógus rendszer kialakítása, stb.) keresésére. Ahhoz, hogy egy jól működő, társulási formában fenntartott térségi oktatási intézményrendszer kialakulhasson, a szakemberek szerint az intézményfenntartó társulásokat a központi költségvetésből a jelenleginél magasabb színvonalon kell finanszírozni.

A kistérség egyetlen, 1996-ban alapítványiként indult, majd önkormányzati fenntartásba vett középfokú oktatási intézménye, a *Sásdi Vendéglátóipari Középiskola* egyelőre nem küzd kapacitásproblémákkal, a kb. 180 diákot befogadni képes iskola iránt annak ellenére folyamatosan magas az érdeklődés – elsősorban a szakiskolai képzésben, a szakközépiskolába kevesebben jelentkeznek –, hogy a tágabb térségben (*Pécs, Kaposvár, Dombóvár, Szekszárd*) több hasonló profilú intézmény működik. Az intézmény kapacitásainak bővítése csakis építkezés (új épület illetve kollégium) révén lenne lehetséges, erre azonban sem igény, sem szándék nem mutatkozik.

A fenntartó önkormányzatok forráshiányának, és az óvodák, iskolák elhelyezésének ismeretében nem meglepő, hogy az oktatási intézmények állapota és felszereltsége, minden erőfeszítés ellenére, kívánnivalót hagy maga után. Ritka és örömteli kivétel, ha egy-egy épület teljes vagy részleges felújításra kerül (*kisvaszari* óvoda, *baranyajenői* általános iskola), az épületek többsége azonban külső és belső felújításra szorul, és a kötelező eszközöket még egy intézmény sem tudta maradéktalanul beszerezni. A hiányok hosszú sorából a minden iskolát érintő információs és kommunikációs technológiai eszközöket, illetve a több intézményben is gondot jelentő óvodai tornaszobát (*Mindszentgodisa*), illetve tornatermet (*Mindszentgodisa, Sásd*) emelhetnénk ki, nem véletlen, hogy az intézményvezetők tervei vagy inkább vágyai között a városi sportszarnok (*Sásd*) éppen úgy megjelenik, mint az uszoda (*Vásárosdombó*).

Az EU-ba való csatlakozás küszöbén a pályázatok segítségével elérhető fejlesztési koncepciók közül kiemelném a *mindszentgodisai* projektet, mely “*Digitális Pedagógus Önképző Műhely a Baranyai-hegyháton*” címet viseli és a Dél-Dunántúli Régió, Sásdi Statisztikai Kistérség, Mindszentgodisa, Gödre, Mágocs településeket érinti. A projekt hosszútávú célkitűzése, hogy innovatív pedagógiai környezet megteremtésével biztosítsa az esélyegyenlőséget, felzárkóztatást. Rövid távon pedig a pedagógusok E-tanítási ismereteinek, kompetenciáinak növelése, önképzés, továbbképzés, az iskolák, pedagógusok közötti intenzív szakmai kooperáció. Ehhez a projekthez kapcsolódik még a “*Differenciált tanulászervezés*” 60 órás akkreditált képzésen való részvétel. Ennek keretében a *mindszentgodisai* általános iskolában a *Belső Gondozási Rendszer*, a társ pályázó *gödrei* intézményben a “*Lépésről Lépésre*” pedagógiai program módszereit alkalmazzák. Mindkét program gyerekközpontú, filozófiájának és gyakorlatának sarkköve az alapkészségeknek, és képességeknek, az egyes gyerekek adottságaihoz, képességeihez, igényeihez fejlődési üteméhez igazított, egyéni tervek alapján történő fejlesztése. A “*Lépésről Lépésre*” program koordinátora az EC-PEC Alapítvány. A program a kiemelkedő képességű gyerekek tudásának kibontakoztatását is szolgálja. Vásárosdombón Integrációs Rendszer kialakítását

⁴ A kistérségeken az önkormányzatok számára az iskola fenntartása igen megterhelő, ezért társulásokat hoztak létre. A Sásdi Kistérségben öt iskolafenntartó társulás működik: Mágocs, Vásárosdombó, Sásd, Mindszentgodisa és Baranyajenő.

tervezik. A képzésben a reformpedagógiák-aktivitásra épülő koncepciók jellemzőit is elsajátítják (Claparede, Montessori, Waldorf, Freinet, Rogers).

A programok sikeres végrehajtásában részt vesznek az Önkormányzatok, az Oktatási Munkacsoportok (Baranyai Hegyhát Területfejlesztési Önkormányzati Társulás operatív szervezetének része).

A Baranya megyei *Sásdi Kistérség* az óvodák részére is szeretné igényelni az "integrációs nevelés" normatívát, annál is inkább, mivel egyre nő a hátrányos helyzetű gyerekek száma és aránya, a térséget súlytó tartós és mély munkanélküliség, a családok elszegényedése, az önkormányzatok forráshiánya miatt.

Az alacsony iskolázottságú szülők gyermekei az integrációs fejkvóta segítségével együtt nevelhetők a többi gyerekkel. A *Sásdi Kistérségben* kedvezőnek mondható a helyzet, itt található az ország 45 bázisintézményéből kettő - *Vásárosdombón* és *Gödren* - és *Mindszentgodisa* is igényelte. A normatíva összege 60 ezer Ft/fő a nemzetiségi oktatásra 45 ezer Ft igényelhető.

Problémát jelent az általános iskolát befejezett, de a középfokú tanulmányait félbeszakító gyerekek integrációja. A közoktatási törvény lehetőséget biztosít ún. *Tanodák*⁵ létesítésére, ezek a tanodák iskolán kívüli eszközökkel segítik a kallódó, hátrányos helyzetű gyerekek nevelését, foglalkoztatását, integrációját, bevonva a szülőket és érintett közösségeket. A programra egyelőre nincs elkülönített költségvetési forrás, normatíva, pályázat útján lehet támogatást kérni a tanodák működtetésére. A tanulók kapcsolódnak a Roma Közösségi Ház programhoz.

Baranya megyében a Faág Egyesület foglalkozik évek óta hátrányos helyzetű fiatalokkal és kialakított egy hálózatot, többek között *Sásdon* is sikeresen működik a "*Faodú*", ez a kezdeményezés alapja lehet egy tanoda létrehozásának is a kistérségben.⁶

Hivatkozott irodalom

- Andorka Rudolf 2002. Bevezetés a szociológiába. Budapest: Osiris Kiadó
- Az Európai Unió Tanácsának 2000/43/EK irányelve a személyek közötti faji vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról.
- Bourdieu, Pierre 1978. A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése. Budapest: Gondolat Kiadó
- Coleman, J. S. 1974. Iskolai teljesítmény és versenystruktúra. In: Ferge Zsuzsa – Háber Judit eds. Az iskola szociológiai problémái. Budapest: KJK, 377-397.
- Durkheim, Emil 1980. Nevelés és szociológia. Budapest: Tankönyvkiadó
- Farkas Péter 1996. A leszakadó rétegek oktatása. Educatio 1996 tavasz
- Ferge Zsuzsa 1972. A társadalmi struktúra és az iskolarendszer közötti néhány összefüggés. Szociológia. 1972. I. szám.
- Ferge Zsuzsa 1978. Utószó. In: Bourdieu: A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése. Budapest: Gondolat
- Ferge Zsuzsa - Háber Judit 1994. Az iskola szociológiai problémái. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Forray R. Katalin - Kozma Tamás 1992. Társadalmi tér és oktatási rendszer. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Forray R. Katalin - Kozma Tamás 1999. Regionális folyamatok és térségi oktatáspolitikai. Educatio Füzetek 225. Budapest: Oktatókutató Intézet

⁵ A "Tanoda típusú" kísérleti program a szociális helyzetük miatt hátrányos helyzetű, különösen roma gyerekek és fiatalok továbbtanulási, ezáltal munkaerő-piaci és társadalmi beilleszkedési esélyeinek javítására szolgál.

⁶ Jegyzőkönyv: Sásd. 2004. 02.06. A Baranyai Hegyhát Oktatási és Kulturális Munkacsoport üléséről. Előadó: Derdák Tibor, OM Hátrányos Helyzetű és Roma Gyerekek Integrációs Központjának szakértője.

- Gazsó Ferenc 2003. Az esélyegyenlőtlenségek és az iskolarendszer. In: Iskola és társadalom. Budapest – Pécs: Dialóg Campus Kiadó
- Giddens, Anthony 1995. Szociológia. Budapest: Osiris Kiadó
- Györgyi Zoltán 1997. A regionális tényezők hatása a hátrányos helyzetre. In: Liskó Ilona ed. A hátrányos helyzetű tanulók szakképzése. Budapest: OKI. 1997. 139-160.
- Halász Gábor 1996. Integráció és közoktatás. Educatio 1996 tél
- Havas Gábor - Kemény István.-Liskó Ilona. 2001. Szegregáció a cigány gyermekek oktatásában. Budapest: OKI
- Híves Tamás - Kozma Tamás - Radácsi Imre 1997. A harmadfokú képzés területi különbségei. Educatio 1997 nyár 236-247.
- Humán – Erőforrás – Fejlesztési – Operatív – Program 2004-2006. Tervezet. 2002. december.
- Inkei Péter - Kozma Tamás 1977. Célok és stratégiák a köznevelés fejlesztésében. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Inkei Péter - Kozma Tamás - Ritoók Pálné 1979. A köznevelés távlati fejlesztésének fő irányai. Magyar Tudomány 1979/4, 251-263
- Kozma Tamás 1988. Bevezetés a nevelésszociológiába. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó
- Kozma Tamás 1992. Reformvitáink. Budapest: Educatio Kiadó
- Kozma Tamás 1994. Az oktatásügy globalizálódása. Educatio, 1994. I. szám, 3-13.
- Kozma Tamás 2003. Kisebbségi oktatás Közép-Európában. Kutatás közben 248. Budapest: Oktatáskutató Intézet
- Lawton, Dennis 1974. Társadalmi osztály, nyelv, oktatás. Budapest: Gondolat Kiadó
- Meleg Csilla 2003. Iskola és társadalom. Budapest- Pécs: Dialóg Campus Kiadó
- Mollenhauer, Karl 1974. Szocializáció és iskolai eredmény. In: Ferge Zsuzsa – Háber Judit eds. Az iskola szociológiai problémái. Budapest: KJK, 189-217
- Pataki Ferenc 1982. Nevelés és társadalom. Budapest: Tankönyvkiadó
- Róbert Péter 1986. Származás és mobilitás. Rétegződés-modell vizsgálat VII. Budapest: Társadalomtudományi Intézet
- Sayer J 1998. Kleine Grundschulen in England und Wales. In: Fickermann, D. - Weishaupt H. - Zedler, P. ed. Kleine Grundschulen in Europa. Weinheim: Deutscher Studienverlag
- Tóth Éva 1998. Trendek az iskolán kívüli képzésben. In: Kozma Tamás ed. Euroharmonizáció. Budapest: OKI.
- Tönnies, Ferdinand 1983. Közösség és társadalom. Budapest: Gondolat Kiadó